

УДК 026:63](477)ННСБ:025.5](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.5(298).40-43

Людмила Татарчук,
кандидат історичних наук,
заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН,
e-mail: tlm2017@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4714-6958>

Інформаційно-аналітичні сервіси — пріоритетний інноваційний напрям діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України

Висвітлено сучасний стан і тенденції розвитку інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів із використанням інноваційних сервісів як одного з пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки. Продемонстровано нові можливості інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяють створенню інтегрованої єдності — ресурсів, продуктів і сервісів — для забезпечення потреб користувачів через збільшення частки інформаційно-аналітичних продуктів і послуг.

Розглянуто важливі інформаційно-аналітичні продукти, ресурси та сервіси, як-от електронна наукова сільськогосподарська бібліотека, бази даних з актуальних питань, зокрема міжнародні електронні ресурси. Висвітлено роботу бібліотеки як центру з методичного супроводу та координації роботи з формування бібліометричних профілів учених-аграріїв і надання комплексу послуг, спрямованих на підвищення ефективності діяльності профільної наукової спільноти та позиціонування аграрної науки в міжнародному науково-освітньому просторі.

З'ясовано, що зазначений напрям діяльності є перспективним, оскільки передбачає подальші теоретико-методологічні, науково-практичні дослідження щодо роботи з наукомісткими інформаційними ресурсами та визначення наукової публікаційної активності вчених системи НААН.

Доведено, що завдяки потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і сервісів, запроваджених у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці, відбувається формування інтегрованої єдності — ресурсів і продуктів, що надають нові можливості з ширшим сервісним охопленням в обслуговуванні користувачів аудиторії. Використання в роботі сучасних вебсервісів сприяє підвищенню комунікативності бібліотеки й забезпеченню якісно нового рівня взаємодії із суспільством.

Ключові слова: інформаційні продукти; інформаційні послуги; дистанційні користувачі; онлайн-сервіси; електронний ресурс; бази даних; сайт; комунікації

Постановка проблеми. У сучасному світі глобальних трансформацій, позначених інтенсивним упродовженням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і поширенням електронної інформації та цифрового контенту, бібліотеки, зокрема й Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (ННСГБ НААН), прагнуть відповідати потребам інформаційного суспільства, сучасному рівню науки, техніки, виробництва та світовим стандартам. Бібліотечні установи творчо переорієнтовують роботу на забезпечення вільної навігації споживачів у системі інформаційних продуктів і послуг, прагнучи бути посередником у створенні й трансляції інформації та знань, оцінюванні й підвищенні їхньої якості як гарантії конкурентоспроможності в суспільстві. **Актуальність** дослідження зумовлена зростанням зацікавленості до діяльності бібліотеки, пов'язаної з інноваційними й трансформаційними змінами в бібліотечній галузі, а також функціонуванням бібліотечних установ відповідно до вимог часу та потреб інформаційного суспільства через розкриття інформаційно-інтелектуального потенціалу й використання на якісно новому рівні можливостей ІКТ.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД), створення інноваційних ресурсів,

продуктів і сервісів із використанням ІКТ є об'єктом розгляду та обговорення на наукових конференціях, семінарах, круглих столах та інших репрезентаційних заходах. Питанням адаптації бібліотек до вимог сьогодення, створення нових інформаційних ресурсів, бібліотечних онлайн-сервісів і практичного їх використання приділяють увагу бібліотечні практики О. Бруй [1], Л. Татарчук [2], В. Білоус [3], Т. Колесников [4] та інші.

Мета статті — висвітлити сучасний стан інформаційно-аналітичної діяльності ННСГБ НААН та інноваційні можливості створення інтегрованої єдності ресурсів, продуктів і сервісів для забезпечення потреб користувачів та збільшення її представництва у глобальному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед пріоритетних завдань ННСГБ НААН як провідного науково-інформаційного й культурно-освітнього центру з питань сільського господарства на теренах України — орієнтування на потреби сучасних користувачів, якісне та комфортне обслуговування. Діяльність установи спрямована на розширення інформаційно-аналітичного вектора в сервісній роботі, зокрема збільшення частки інформаційно-аналітичних продуктів і послуг у режимі "інформація на базі інформації" [5, с. 5]. Основними принципами діяльності в цьому напрямі є: функціональність, відкритість, доступність; гнучкість —

мобільний простір і сервіс; раціональність — інформаційні ресурси з питань сільського та лісового господарства зосереджено в одному місці, оптимальне використання простору.

Інформаційно-аналітична діяльність — це специфічний різновид інтелектуальної, творчої діяльності, у процесі якої за певного алгоритму послідовних дій щодо пошуку, накопичення, зберігання, опрацювання, аналізу первинної інформації утворюється нова, вторинна, що її розглядають як творчу аналітичну роботу, в результаті якої розрізнені дані перетворюються на закінчену інформаційну продукцію — аналітичний документ (аналітична довідка, звіт, огляд, прогноз тощо) [6, с. 14].

Розгляд інформаційно-бібліотечного обслуговування крізь призму сервісу й уявлень, що склалися в цій сфері, дає змогу вийти за межі звичних процесів, усталених у бібліотечній практиці. Інформаційно-бібліотечний сервіс перебуває в постійному інноваційному розвитку та сприяє забезпеченню інформаційного супроводу науково-дослідної діяльності; впровадженню у практику нових моделей наукової комунікації, як-от видання е-журналів, створення навчально-освітніх платформ, депозитаріїв тощо. Електронні технології та засоби зв'язку, які використовуює бібліотека, з одного боку, надали відчутний поштовх для формування багатьох напрямів бібліотечної справи, пов'язаних з удосконаленням обслуговування читачів безпосередньо в бібліотеці, з іншого — розширили їх коло за межами установи. Більше того, ІКТ дають змогу переорієнтуватися зі стратегії зберігання важливих інформаційних ресурсів на забезпечення доступу до них з економічною вигодою для бібліотеки [7, с. 605].

Нові вебсервіси сприяють створенню оптимальних умов для підвищення комунікативності бібліотеки й забезпечення якісно нового рівня взаємодії із суспільством. Від 2006 р. важливим інформаційно-комунікативним інструментом ННСГБ НААН є вебсайт — багатофункціональний інтерактивний сервіс із надання інформації про наявність продуктів і послуг, просування електронних ресурсів та організації доступу до них користувачів (<http://dns.gb.com.ua>) [8]. Сайт, побудований за основними напрямками діяльності установи, постійно оновлюється та вдосконалюється, а статистичні показники його відвідування демонструють тенденцію до зростання.

Нині найпопулярнішим є електронний ресурс (ЕР) "Україноград", яким активно послуговуються користувачі з Чехії, США, Російської Федерації. Найбільше навантаження припадає на п'ятницю та нічний час, найпопулярнішими є повнотекстові й зарубіжні періодичні видання, зокрема з ветеринарної медицини. Наприклад, неабиякий попит має книга "Fundamentals of Soil Science" ("Основи ґрунтознавства") англійського автора Henry D. Foth, яку вже переглянули понад 2,5 тис. разів.

Електронний ресурс слугує базою для створення принципово нових інформаційно-аналітичних продуктів, ресурсів і сервісів: електронної наукової сільськогосподарської бібліотеки, баз даних з актуальних питань, як-от "АПК України в глобальних умовах зміни клімату", "Євроінтеграція", реферативного журналу "Агрпромишловий комплекс України", електронного

наукового фахового видання — міжвідомчого тематичного збірника "Історія науки і біографістика". Формування ЕР триває від 2000 р. Його відкритість і доступність сприяють результативному віддаленому багатоаспектному інформаційному пошуку в понад 650 тис. бібліографічних записів документів, у тому числі з фонду цінної і рідкісної книги, періодики, аналітики, авторефератів, дисертацій, архівних документів, повнотекстових видань. Від 2015 р. ЕР внесено до переліку міжнародних науково-технічних баз даних і довідкових ресурсів, до яких надано безоплатний доступ в інтернеті (<https://ukrpatent.org/uk/news/main/sci-tech-free-02102020>). Це також уможливує використання міжнародних електронних ресурсів, що входять до зазначеного переліку, зокрема Міжнародної інформаційної системи з сільськогосподарських наук і технологій AGRIS, низки періодичних видань із питань агрономії, ґрунтознавства, захисту врожаю, сільськогосподарської біотехнології, біотехнології доквілля, інших ресурсів, репрезентованих бібліографічними, реферативними й фактографічними базами даних, інформаційними порталами, колекціями журналів, електронними бібліотеками.

Створено можливості надання бібліотечних послуг на основі їх візуалізації (проведення навчань, вебінарів, конференцій). Серед інноваційних напрямів діяльності, впроваджених у ННСГБ НААН (корпоративні проекти, формування електронної бібліотеки тощо), активно розвивається бібліотечний сервіс, орієнтований на віддаленого користувача, — вибіркоче розповсюдження інформації (ВРІ), що передбачає тематичні online-розсилання для профільних установ. Зокрема, за звітний період здійснено 38 адресних тематичних анованих бібліографічних розсилок галузевим науковим установам мережі НААН у кількості 749 документів. Упродовж року шістьом відділенням науково-дослідних установ системи НААН надіслано 80 вибіркочевих тематичних розсилок інформації. Значно зріс попит на онлайн-сервіс "Віртуальна довідка", зокрема в період дистанційної роботи, спричиненої пандемією COVID-19. За період від березня до жовтня 2020 р. підготовлено понад 80 довідок. Запроваджено такі послуги, як реєстрація віддалених користувачів та електронне бронювання документів, що значно заощаджують час відвідувачів. Зокрема, абонент може дистанційно замовити потрібні матеріали за допомогою послуги електронного бронювання й оформити електронне доставляння документів. Мета створення цих сервісів полягає в популяризації фондів і послуг бібліотеки для віддаленої аудиторії.

Важливу роль в інформуванні всіх, хто звертається до послуг бібліотеки та цікавиться розвитком аграрної науки, практики й виробництва, відіграють щомісячні експрес-інформації, виставки нових надходжень, презентації окремих вітчизняних і зарубіжних видань із сільськогосподарської тематики, що стали системними заходами. Лише в поточному році організовано 30 виставок нових надходжень і 130 тематичних виставок, а також 12 експрес-інформацій. Для розширення потенційної аудиторії користувачів сервіси репрезентовано в соціальних мережах через сайт установи (<http://www.dns.gb.com.ua>) та сторінку в соцмережі "Фейсбук" (<https://www.facebook.com/nns.gb>).

Значну увагу ННСГБ НААН як наукова установа зосереджує на напрямках наукової комунікації в електронному середовищі, що базується на явищі "відкритого контенту". Крім забезпечення широкого доступу до оперативної та повної інформації, національних і закордонних ресурсів, різноманітних інформаційних баз даних, така комунікація сприяє просуванню бібліотеки у цифрове середовище, формуванню електронних колекцій документів.

Від 2016 р. у ННСГБ НААН працює лабораторія оцифрування наукових фондів, організована завдяки грантовій допомозі ТОВ "Монсанто Україна". Метою її діяльності є створення цифрових копій документів, передусім цінних і рідкісних книг, для розширення доступу до літератури.

Отже, завдяки новим можливостям ІКТ бібліотека трансформується в інтегровану єдність — ресурсів і продуктів, що сприяє використанню результатів напрацювань із ширшим сервісним охопленням.

Вимоги сьогодення до організації наукової діяльності в Україні спонукають ННСГБ НААН збільшити обсяги послуг, спрямованих на підвищення рівня наукомісткості інформаційних продуктів, підтримання фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень у світовий науковий простір [9, с. 34]. Згідно з рішенням Президії Національної академії аграрних наук України від 30 червня 2015 р. "Про організацію запровадження бібліометричних профілів вчених-аграріїв, наукових установ та періодичних видань НААН у системі "Бібліометрика української науки" ННСГБ НААН визнано центром методичного супроводу та координації робіт щодо формування бібліометричних профілів учених-аграріїв. Установа надає комплекс послуг, спрямованих на підвищення ефективності діяльності профільної наукової спільноти та позиціонування аграрної науки в міжнародному науково-освітньому просторі. Фахівці ННСГБ НААН проводять бібліометричні й наукометричні дослідження щодо визначення публікаційної активності вчених системи НААН, ранжування об'єктів наукової діяльності НДУ НААН з урахуванням індексу цитування Хірша в системах Google Scholar і Web of Science [10], а також надають консультації щодо реєстрації науковців у відкритих реєстрах іден-

тифікаторів автора ORCID, наукометричних платформ Google Scholar, Publons, готують інформаційно-аналітичні довідки й аналітичні огляди з окресленої проблематики.

Від травня 2019 р. надано доступ до міжнародних баз наукової інформації (Scopus, Web of Science), а від 2020 р. — до повнотекстових ресурсів ScienceDirect, що допомагає якнайповніше інформувати вітчизняних дослідників про здобутки світової науки. Цей напрям інформаційно-аналітичної діяльності ННСГБ НААН вважаємо перспективним, оскільки він передбачає подальші теоретико-методологічні, науково-практичні напрацювання щодо роботи з науко-, інтелекто- та знаннємістким інформаційним ресурсом і його продукуванням.

Висновки. Наведені результати діяльності ННСГБ НААН переконують, що в сучасних умовах розвитку комунікативного середовища, а також непередбачуваності динаміки пандемії COVID-19 бібліотека скеровує діяльність у напрямі швидкого реагування на виклики сьогодення та розширення інформаційно-аналітичних сервісів у системі обслуговування. Ставиться завдання за допомогою інформаційних технологій перетворювати інформацію на товар, що набуває концептуальності, фактографічності та узагальнює вже готові результати, що їх здобуває користувач. Це вагомі підстави, щоб вважати інформаційно-аналітичний сервіс найперспективнішим вектором діяльності сучасної бібліотеки. Усвідомлюючи, що функціонування бібліотечної установи в сучасних умовах — це постійний пошук невикористаних резервів, перспективи її подальших дій вбачаються у проведенні маркетингових досліджень на ринку аналітичних продуктів і послуг; вивченні трансформаційних змін у технологіях аналітико-синтетичного перероблення документів; розгляді конвергентних залежностей у процесах розвитку та впровадження аналітичної діяльності в систему бібліотечного сервісу. Тому перед кожним фахівцем, причетним до цих процесів, постає нагальне завдання — зберегти бібліотеку, модернізувавши її в життєво важливий ресурсний центр для різних категорій користувачів: науковців, істориків, виробників, студентства тощо — через проведення інноваційної політики, спрямованої на впровадження якісно нових моделей обслуговування з конкурентоспроможними інформаційними продуктами й послугами.

Список використаної літератури

1. Бруй О. Стратегія розвитку як основа управління бібліотекою / Оксана Бруй // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 3. — С. 36—40. — Режим доступу: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24287/1/strat_rozv.pdf (дата звернення: 18.02.2021).
2. Татарчук Л. М. Впровадження інноваційних технологій в обслуговування користувачів Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук України (ДНСГБ НААН) / Л. М. Татарчук // Бібліотечна планета. — 2011. — № 2. — С. 30—32.
3. Білоус В. С. Бібліотечний сервіс на допомогу науковій діяльності вищого навчального закладу : матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2015—2016 рр. 15—18 травня 2017 р. — Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. — С. 43—51. — Т. 1. — Режим доступу: <http://jpvvs.donnu.edu.ua/article/viewFile/3833/386> (дата звернення: 18.02.2021).
4. Колесникова Т. О. Цифрові сервіси бібліотек ВНЗ із забезпечення розвитку науки / Т. О. Колесникова // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону "Про вищу освіту" та інформатизації суспільства : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16—19 червня 2015 р. — Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. — С. 147—160. — Режим доступу: <http://eadnurt.dit.edu.ua/jspui/handle/123456789/3907> (дата звернення: 18.02.2021).
5. Електронні інформаційні ресурси бібліотеки у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горювий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2011. — 235 с.
6. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. / В. М. Варенко. — Київ : Університет "Україна", 2014. — 417 с.

7. *Каращук О.* Бібліотека в сучасному інформаційному просторі / О. Каращук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — 2016. — Вип. 43. — С. 596—610.
8. *Татарчук Л. М.* Web-сайт Национальной научной сельскохозяйственной библиотеки НААН как инструмент позиционирования ее функций в электронной среде / Л. М. Татарчук, О. А. Пашковская // Библиотеки в информационном обществе: сохранение традиций и развитие новых технологий : доклады II Междунар. науч. конф., Минск, 1—2 дек. 2016 г. / ГУ "Белорусская сельскохозяйственная библиотека им. И. С. Лупиновича" НАН Беларуси ; редкол.: В. В. Юрченко [и др.] ; науч. ред. и сост. И. Б. Стрелкова ; рец.: Р. Б. Григянец, Е. Е. Долгополова. — Минск : Ковчег, 2016. — С. 309—319.
9. *Пальчук В. Е.* Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Е. Пальчук, В. М. Горовий. — Київ : НБУВ, 2014. — 280 с. — (Бібліотекознавство в контексті розвитку інформатизації). — Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003156> (дата звернення: 18.02.2021).
10. *Вергунов В. А.* Наукометричний моніторинг і ранжування суб'єктів наукової діяльності Національної академії аграрних наук України / В. А. Вергунов, Н. Д. Коломієць. — Вінниця : Твори, 2020. — 40 с.

Lyudmila Tatarchuk

Information-analytical services — priority innovative area of activities of the National Scientific Agricultural Library of NAAS

The current state and trends in the development of information and analytical customer service with the use of innovative services as one of the priority areas of the library activities are covered. New possibilities of information and communication technologies are shown, which provide creation of integrated unity — resources, products, services for satisfaction of needs of users through increase in a share of information and analytical products and services. Important information and analytical products, resources, services, such as the electronic scientific agricultural library, databases on current issues, including international electronic resources, are presented. The work of the library as a center for methodological support and coordination of work on the formation of bibliometric profiles of agricultural scientists and provides a range of services aimed at improving the efficiency of the scientific community and positioning agricultural science in the international scientific and educational space. It is found that this area of activities in the institution is promising, as it involves further theoretical and methodological, scientific and practical research on working with science-intensive information resources and determining the scientific publication activities of scientists of the NAAS system. It is proved that thanks to new opportunities of information and communication technologies, services introduced in the National Scientific Agricultural Library there are transformations into an integrated unity — resources and products, which in turn provide new opportunities with a wider service coverage in user service. New web services create the favorable conditions for improving the communicativeness of the library and providing a qualitatively new level of interaction with society

Keywords: *information products; information services; remote users; online services; electronic resource; databases; website; communications*

References

1. Bruj O. (2018). Strategija rozvytku jak osnova upravlinnja bibliotekoju. [Development strategy as a basis for library management]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 3, pp. 36—40 [In Ukrainian].
2. *Tatarchuk L. M.* (2011). Vprovadzhennja innovacijnyh tehnologij v obslugovuvannja korystuvachiv Derzhavnoi' naukovoї sil'skogospodars'koi' biblioteki Ukraїns'koi' akademii' agrarnyh nauk Ukraїny (DNSGB NAAN) [Introduction of innovative technologies in the service of users of the State Scientific Agricultural Library of the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (SSAL NAAS)]. *Bibliotekna planeta*, 2, pp. 30—32 [In Ukrainian].
3. Bilous V. S. (2017). Bibliotekhnij servis na dopomogy naukovij dijal'nosti vyshhogo navchal'nogo zakladu [Library service to help the scientific activities of higher education]. *Materialy naukovoi' konferencii' profesors'ko-vykladac'kogo skladu, naukovyh pracivnykiv i zdobuvachiv naukovogo stupenja za pidsumkamy naukovo-doslidnoi' roboty za period 2015—2016 rr. 15—18 travnja 2017 r.* Vinnycja: DonNU imeni Vasylja Stusa, T. 1, pp. 43—51. Available at: <http://jpv.s.donnu.edu.ua/article/viewFile/3833/386> [In Ukrainian].
4. Kolesnykova T. O. (2015). Cyfrovi servisy bibliotek VNZ iz zabezpechennja rozvytku nauky [Digital services of university libraries to ensure the development of science]. *Biblioteki VNZ Ukraїny u procesi implementacii' Zakonu "Pro vyshhu osvitu" ta informatyzacii' suspil'stva: mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf., Ivano-Frankivs'k, 16—19 chervnja 2015 r.* Ivano-Frankivs'k: NTB IFNTUNG, pp. 147—160.
5. Onyshhenko O. S., Dubrovina L. A., V. M. Gorovyj and others. (2011). *Elektronni informacijni resursy biblioteki u pidnesenni intelektual'nogo i duhovnogo potencialu ukrai'ns'kogo suspil'stva* [Electronic information resources of the library in raising the intellectual and spiritual potential of Ukrainian society]. Kyiv: NBUV [In Ukrainian].
6. Varenko V. M. (2014). *Informacijno-analitychna dijal'nist'* [Information and analytical activities]. Kyiv: Universytet "Ukraїna" [In Ukrainian].
7. *Karashhuk O.* (2016). Biblioteka v suchasnomu informacijnomu prostori [Library in the modern information space]. *Naukovi praci Nacionalnoyi biblioteki Ukrayini imeni V. I. Vernad'skogo*, 43, pp. 596—610 [In Ukrainian].
8. *Tatarchuk L. M.* and *Pashkovskaja O. A.* (2016). Web-sajt Nacional'noj nauchnoj sel'skhozajstvennoj biblioteki NAAN kak instrument pozicionirovaniya ee funkcij v jelektronnoj srede [Website of the National Scientific Agricultural Library of NAAS as a tool for positioning its functions in the electronic environment]. *Biblioteki v informacionnom obshestve: sohranenie tradicij i razvitie novyh tehnologij : doklady II Mezhdunar. nauch. konf., Minsk, 1—2 dek. 2016 g.* Minsk: Kovcheg, pp. 309—319 [In Russian].
9. *Pal'chuk V. E.* (2014). *Biblioteki v informacijno-analitichnomu zabezpechenni organiv derzhavnoi' vladi* [Libraries in the information and analytical support of public authorities]: monografija. Kyiv: NBUV. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003156> [In Ukrainian].
10. *Vergunov V. A.* and *Kolomiyec' N. D.* (2020). *Naukometrichnij monitoring i ranzhuvannja sub'ektiv naukovoi' dijal'nosti Nacional'noi akademii' agrarnih nauk Ukrayni* [Scientometric monitoring and ranking of scientific subjects of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine]. Vinnycja: TOV "TVORI" [In Ukrainian].

Надійшла до редакції 17 травня 2021 року